

ЗАРОДЖЕННЯ І РОЗВИТОК ПАНКРАТІОНУ В АНТИЧНИЙ ПЕРІОД

Олександр ТОМЕНКО, Сергій ЧЕРЕДНІЧЕНКО

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

Метою роботи є дослідження генези і особливостей розвитку панкратіону в античний період.

Завдання дослідження:

1. Визначити історичні передумови виникнення панкратіону як окремого виду спорту.
2. Дослідити особливості розвитку панкратіону у період античності.

Для вирішення задач роботи використовуються наступні **методи досліджень**: аналіз та узагальнення наукової літератури, аналіз документальних матеріалів, хронологічний та порівняльно-історичний, логічний методи, індукція та дедукція, метод екстраполяцій.

Анотація. Слово панкратіон складається з двох грецьких слів: "Pan" – "Усе" і "Kratos" – "Сила", що може бути трактоване як "сила, що все дозволяє," або "абсолютна влада". Найдавніші згадки про це мистецтво датовані 1700 роком до н.е. Засновником панкратіону греки вважали Геракла. Існували дві форми панкратіону: "Като панкратіон" що відрізнявся продовженням бою на землі і "Ано панкратіон", у якому це було заборонено. У той час як нанесення ударів не дозволялося в боротьбі, а захоплення в кулачному бої, панкратіон поєднував усі прийоми кулачного бою і боротьби.

Ключові слова: панкратіон, античний період, Олімпійські ігри, боротьба, кулачний бій.

Постановка проблеми і публікації. Проблема вивчення історії зародження і розвитку Олімпійських ігор в цілому і одноборств, що входили до олімпійської програми зокрема, постійно цікавила науковців як в Україні, так і за кордоном. Значне коло її аспектів є достатньо вивченими як у фундаментальних працях [3; 6; 8 та ін.], так і у більш сучасних роботах авторів (І.К. Попеску, 1999; О.О. Гречанюк, 2000). Зокрема добре вивчене місце і роль агоністики у культурі Стародавньої давньої Греції, розвиток фізичного виховання на території Північного Причорномор'я (О.О. Гречанюк, 2000). Спеціалісти, аналізуючи грецьке мистецтво XVII-XV ст. до н.е., зазначають, що стрункі м'язисті фігури воїнів та юнаків, на фресках і у дрібній пластиці передають загальні риси чоловічого характеру того часу: енергію, волю, витриманість, вміння керувати собою (Juthner J., 1965).

На нашу думку, одноборства, більш ніж будь-які з видів спорту Стародавньої Греції, відображають дух тієї епохи, культ змагальності і волелюбності, є однією із соціально врегульованих форм прояву людського інстинкту домінувати над оточуючими. В даний час спортивні одноборства посилено вивчаються і пропагуються. Грецькі їх попередники, особливо найбільш жорсткий і радикальний з них – панкратіон, такої уваги не отримують. Наші джерела про спорт у догомерівській Греції малочисельні, але красномовні і обмежуються рисунками на творах мистецтва, хронологічними записами, хронологічними записами, міфологічними даними, спортивними епіграмами і творами видатних діячів того часу, значна частина яких, наскільки нам відомо, українською мовою не перекладалась.

Виходячи з вищезазначеного, є необхідність більш докладного розгляду питань, пов'язаних із витоками, зародженням, розвитком такого виду одноборств, як панкратіон, який називають „батьком одноборств” і котрий, виходячи з реалій сьогодення, має перспективи щодо повернення до Олімпійської програми. У 2004 році на Олімпійських іграх у Афінах панкратіон вже був представлений країною, що проводить змагання. Класичні традиції античного олімпізму у поєднанні із сучасним розумінням видовищності одноборств дозволяють панкратіону перстворитись у потенційно більш привабливий вид змагань, ніж окремі з представлених у програмі Олімпійських ігор сучасності.

Метою роботи є дослідження генези і особливостей розвитку панкратіону в античний період.

Завдання дослідження:

1. Визначити історичні передумови виникнення панкратіону як окремого виду спорту.
2. Дослідити особливості розвитку панкратіону у період античності.

Для вирішення задач роботи використовуються наступні **методи досліджень**: аналіз та узагальнення наукової літератури, аналіз документальних матеріалів, хронологічний та порівняльно-історичний, логічний методи, індукція та дедукція, метод екстраполяцій.

У даній статті ми пропонуємо дослідження, присвячені вирішенню окремих задач роботи у хронологічній послідовності.

Слово панкратіон (латинське: *pancratium*, *pan/cray/shun* або *pan-crat-ee-* у залежності від діалекту) складається з двох слів: "Pan", у перекладі як "Усе" і "Kratos", що розуміється як "Сила", що може бути трактоване за різними даними як "сила, що все дозволяє" або "абсолютна влада", „всі повноваження." Панкратіону понад 3000 років. Найбільш давні згадки про це бойове мистецтво датовані 1700 роком до н.е., коли стародавні воїни змагалися на спортивних фестивалях острова Крит та островах Егейського моря, що моделювали певний аспект реального поля бою. Це давньогрецьке одноборство елліністичного періоду, яке за передбаченням, прийшло з Єгипетської цивілізації (2600 до н.е.). Відомо, що пам'ятки старовини Стародавнього Єгипту зберегли зображення поєдинків, які за технікою нагадують панкратіон (Touny A.D., Wenig S., 1969), крім того, є згадки про походження панкратіону з Мікенської, Іонійської та Мінойської цивілізацій. Існування в пізньомінойській період на Криті змагань для виявлення найсильніших беззаперечно (Plut. Thes. XIX).

Зображення і міфологічний матеріал [1; 2; 4; 5] дають нам можливість уявити як готувались у мікенські часи люди, що володіють бойовими навичками. Навчання чоловіків (а можливо і жінок) починалось у дитинстві. Тільки у юному віці можливо закласти у майбутнього бійця необхідні дані, без яких неможливий прогрес у розвитку навичок воїна. На "Кубку принца" з Агіа Триада, датованому XVI ст. до н.е., представлені діти, що виконували певний ритуал: один з мечем, інший зі зброєю, що нагадує клевець. Подібним військово-спортивним ритуалам і іграм, напевне, приділялась значна увага.

На фресках палацу острова Тера зображено хлопчика і дівчинку у кулачному поєдинку, причому за траєкторією ударів та замахів єдиноборство, що ними демонструється не має технічно нічого схожого на попередній вид боротьби. Стиль описаний вище прямолінійний, а у даному випадку наявна велика свобода рухів та інше розуміння поєдинку. Діти зображені в позиціях, дуже схожих із тими, що ми побачимо у період розквіту грецької агоністики у кулачних бійців і панкратістів.

В числі знахідок на так-званій "царській віллі" в Агіа Триада на Криті також є ритон з м'якого чорного стеариту, датований другою половиною XVI ст. до н.е. Вчені, що вивчали зображення на ньому, зазначають, що рельєфи вражають майстерною передачею рухів, складних поз та жестів [7]. Вже тоді зображення бійців стають однією з улюблених тем для художників. На двох з чотирьох нижніх ліній рельєфів на ритоні ми бачимо відпрацювання прийомів бою з ударами рук та ніг у різних положеннях. Кілька фігур виконують однаковий рух в одній з найбільш розповсюджених бойових позицій. Через широке розповсюдження зараз термінології з різноманітних видів східних єдиноборств, ця позиція буде більш наочно позначена як дзенкуцудаті. Права рука заряджена для прямого удару від стегна, удару характерного для багатьох східних стилів. Ліва виконує рух, характер якого може бути різноманітним.

Інша група фігур демонструє різноманітні фази виконання атаки суперника після перекиду вперед. Атака проводиться ногами, причому чітко у незахищений в даний момент низ партнера про конкретний вид завершення атаки можна лише гадати. В представленій ситуації – це або удар в пах, або напад на опорну ногу суперника з її зламом чи збиванням його після заплетення ногами. Поєдинок практично оголених суперників із використанням настільки технічно складних прийомів потребує від них відмінних психофізичних властивостей, що потребує тривалого регулярного тренування. Показана на рельєфі парна форма – один з розповсюджених і безпечних способів навчання бойовому мистецтву при контрольованому контакті. Вільне використання складних прийомів у партері говорить про достатньо високий рівень розвитку даного стилю боротьби. У порівнянні з грецькими видами спорту класичного періоду, більш за все він схожий на панкратіон.

У 1200 р. до н.е. – у період Грецької міфології, міфи і легенди свідчать, що Зевс і Геракл – є засновниками *panmahia* (бойового мистецтва). Термін "*panmahia*" пізніше вийшов з використання і став називатись *pankration* [2]. Засновником панкратіону греки безпосередньо вважають

Геракла. Греки виділяли боротьбу і кулачний бій в особливу групу, називаючи їх складними (Harris H.A., 1964).

Деякі дослідники вважають, що причиною появи панкратіону у програмі ігор античності стали часті порушення правил у боротьбі і кулачному бою, що вимусило впровадити єдиноборство практично без всяких правил.

Про походження панкратіону як виду спорту античності від кулачного бою красномовно свідчить схожість правил змагань, зокрема, необмеженість часових рамок для проведення поєдинку (він тривав до повної перемоги одного з атлетів або капітуляції іншого), спосіб визнання себе переможеним, вбрання рефері (елонодікіса або хелонодікіса, у залежності від транскрипції), характер жестів рефері, використання палиці для жестикулювання про перебіг поєдинку. Дані факти витікають з аналізу витворів мистецтва тієї епохи. Зображення на трьох давньогрецьких амфорах періоду початку 5 ст. до н.е. (на двох з них – амфора з червоним зображенням, демонстрована у Національному археологічному музеї, що знаходиться у Афінах та чаша з червоним зображенням, що зберігається у Британському музеї у Лондоні показані фрагменти поєдинків давньогрецьких кулачних бійців, на іншій – панафінейській амфорі з Бостонського музею мистецтв спостерігаємо поєдинок у панкратіоні) достовірно ілюструють ідентичність сцен капітуляції бійця шляхом підняття вказівного пальця правої руки. З даних витворів мистецтва видно також спільні риси у суддівстві панкратіону і кулачного бою – рефері тримає у руках і використовує для жестикуляції спеціальну тонку палицю (равдос).

Існували дві форми панкратіону: "Като панкратіон", що відрізнявся продовженням бою на землі. Боротьба проходила в основному на землі, і кінцевою метою було позбавити суперника можливості чинити опір за рахунок задушливого чи больового прийомів і "Ано панкратіон", у якому це було заборонено. Остання звичайно використовувалась в попередніх змаганнях і схожа на сучасний кікбоксінг. Такий панкратіон вважався відносно безпечним і використовувався в основному для початківців. У той час як нанесення ударів не дозволялося в боротьбі, а захоплення в кулачному бої, панкратіон сполучав усі прийоми кулачного бою і боротьби.

За історичними до 702 р. до н.е. – панкратіон набуває великого розповсюдження і змагання проводяться майже в усіх грецьких містах і колоніях Середземномор'я, а у 648 р. до н.е. – він разом з верховою їздою офіційно входить до програми 33-х Олімпійських Ігор як один з найвидовищніших видів, де згадується перший олімпійський чемпіон у панкратіоні – Лігдамус із Сиракуз [3; 6]. В правилах з'являється багато обмежень, але спартанці та багато інших народів, особливо з острова Крит відстоюють свою версію «без правил». Так розпочинається наступний етап у розвитку цього видовищного виду спорту, пов'язаний із його включенням до програми Олімпійських ігор, дані про який ми наведемо у наступних публікаціях.

Висновки

1. Панкратіон як спортивне одноборство остаточно сформувався у період розквіту античної Греції, але згадки про бойове мистецтво, що дозволяло використовувати будь-які удари, кидки, захоплення, що виконувались у різних положеннях і культивувались у догомерівський період у Єгипті, Мікенській, Іонійській, Мінойській цивілізаціях, про що свідчить схожість з панкратіоном технічних дій, зображених на стародавніх рисунках.

2. За міфологією засновниками грецького бойового мистецтва (panmahia) є Зевс і Геракл. Термін "panmahia" пізніше перестав використовуватися і з'явилась назва pankration.

3. Аналіз зображень на Грецьких амфорах періоду V ст. до н.е. свідчить про прямий зв'язок правил і техніки панкратіону із кулачним боєм, що раніше був включений до Олімпійських ігор. Існує версія, що панкратіон було введено до програми Олімпіад через значні обмеження і часті порушення правил у боротьбі та кулачному бою.

Література

1. *Бартошек А.* Златообильные Микены. – М., 1991.
2. *Зайцев А.И.* Геракл. Мифологический словарь. – М., 1991.
3. *Кун Л.* Всеобщая история физической культуры и спорта / Пер. с венг.; Под общ. ред. В.В. Столбова. – М., 1982.

4. Мифы народов мира: В 2 т. – М.: Сов. энциклопедия, 1980-1982. – Т. 1-2.
5. Словник античної міфології. – К: Наук думка, 1989. – 238 с.
6. *Столбов В.В., Финогенова Л.А., Мельникова Н.Ю.* История физической культуры и спорта/ Под ред. В.В. Столбова. – М., 2000.
7. *Сидорова Н.В.* Искусство Эгейского мира. – М., 1972.
8. Dictionary of Ancient Greek civilization Ed.P. Devamber, R. Flaceliere etc. – London., 1970.

ЗАРОЖДЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ПАНКРАТИОНА В АНТИЧНЫЙ ПЕРИОД

Александр ТОМЕНКО, Сергей ЧЕРЕДНИЧЕНКО

Сумской государственной педагогической университет им. А.С. Макаренко

Целью работы есть исследование генезиса и особенностей развития панкратиона в античный период.

Задачи работы:

1. Определить исторические предпосылки возникновения панкратиона как отдельного вида спорта.
2. Исследовать особенности развития панкратиона в период античности.

Для решения задач работы используются следующие **методы исследований**: анализ и обобщения научной литературы, анализ документальных материалов, хронологический и сравнительно-исторический, логический методы, индукция и дедукция, метод экстраполяции.

Аннотация. Слово панкратион состоит из двух греческих слов: "Pan" – "Все" и "Kratos" – "Сила", что может быть трактовано как "Всепозволяющая сила" или "Абсолютная власть". Наиболее древние упоминания об этом искусстве датированы 1700 г. до н.э. Созидателем панкратиона греки непосредственно рассматривали Геракла. Существовали две формы панкратиона: "Като панкратион" что отличался продолжением боя на земле и "Ано панкратион", в котором это было запрещено. В то время как нанесение ударов не позволялось в борьбе, а захваты в кулачном бое, панкратион совмещал все приемы кулачного боя и борьбы.

Ключевые слова: панкратион, античный период, Олимпийские игры, борьба, кулачный бой.

THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF PANKRATION DURING ANCIENT PERIOD

Oleksandr TOMENKO, Sergiy CHEREDNICHENKO

A. Makarenko Sumy State Pedagogical University

The main concern of the article is to search the genesis and development of pankration from ancient times till now.

There were such **tasks**:

1. To define historical pre-conditions of pankration existence as a separate kind of sport.
2. To find out the peculiarity of pankration development in ancient times.
3. To expose the features of pankration in post-ancient times and its renewal in the 20-21 centuries.
4. To search the history and tendencies of pankration development in the areas of Ukraine.

For realization of these tasks it is necessary to use such means as: analysis and generalization of scientific literature, analysis of documentary files, chronological and logical method, induction and deduction.

Abstract. The name of Pankration is composed of two Greek words: "Pan" meaning "Everything" and "Kratos" meaning "Strength" which could be interpreted as "Everything is allowed in strength" or "All power". The earliest records of the art are from 1700 BC. The origin of Pankration is lost in the mists of time reappearing abruptly in 648 BC at Olympia where mention was made of the first Olympic Champion of Pankration, a certain Lygdamus. Hercules was himself considered by the Greeks as the creator of Pankration, while others thought it was Theseus, who floored the Minotaur. There were two forms of Pankration: "Kato Pankration" that authorized the continuation of combat on the ground and "Ano Pankration" that prohibited it. Whereas striking was not allowed in Wrestling, nor was grappling in Pugilism, Pankration (Kato Pankration) offered all the resources and the tricks of Pugilism and Wrestling.

Key words: pankration, Ancient time, wrestling, pugilism, Olympic Games.